

Kur'an-ı Kerim Derslerinin Toplu/Koro Halinde Okutulmasının Avantajları ve Dezavantajları

OSMAN BAYRAKTUTAN^a

Öz: Bu çalışmamızda Kur'an dilinin nasıl bir mahiyete hâiz olduğunu, sözüyle muhatabını nasıl etkilediğini, sihirli beyanındaki kaynağın ne olduğunu; kelime düzeyinde mananın nasıl ifade edildiğini, cümle kurulumunda kelimenin nasıl seçildiğini, harf ile hareke arasında nasıl bir ahenk olduğunu, neden tekil yerine çoğul veya çoğul yerine tekil kullanıldığını, bazı kelimelerin neden Arapça dışından seçildiğini, hangi lehçelerdeki kelimelerin tercih edildiğini, kelimelerin nasıl bir iç uyuma sahip olduğunu, kelimelerin ne kadar anlam zenginliğine sahip olduğunu, kelime kullanımında nasıl yenilik yapıldığını ve bunlardaki inceliklerin neler olduğunu makale çerçevesinde ele almaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, eğitim, öğretim, toplu/koro okuma, bireysel okuma.

^a Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Temel İslam Bilimleri Bölümü
osmanbayraktutan@hotmail.com

Advantages and Disadvantages of Correcting the Quran in the Collection/Corrosion

OSMAN BAYRAKTUTAN

Abstract: This paper discusses the essence of the Quran language, the way how its words have influence on the audience, the source of its magical address, its way of expression at the level of word, the way the Quran selects words to construct sentences, the harmony between letters and sounds, the reasons why sometimes the Quran uses plural form in place of singular or vice versa, the reasons why some Quranic words are from other languages in origin, the accents from which the Quran selects its words, the coherence among the words, the richness of meaning that the Quranic words have, and finally the delicate aspects of the use of words in the language of the Quran.

Keywords: Quran, education, teaching, collective/chorus reading, individual reading.

Giriş

"Kur'an'ı Kerim Okuma ve Tecvid Dersi", isimleri farklı olsa da (Kur'an-Kur'an-ı Kerim, Kur'an Okuma ve Tecvid-Arap Dili Fonetigi-Kur'an Arapçası vb.), Milli Eğitim Bakanlığına bağlı eğitim kurumlarında, Üniversitelerdeki bazı Fakültelerde (İlahiyat -İslami İlimler - Dini İlimler Fakültesi-2014 yılında kapatılmasına karar verilen Dİ-KAB) ve Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesindeki cami ve Kur'an Kurslarında icra edilmektedir. Milli Eğitim Bakanlığındaki okullarda 4. sınıftan başlayıp Lise son sınıfa kadar Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Derslerinin bölüm sonlarındaki ezberlerden oluşmaktadır. Aynı kurumda orta okullarda seçmeli Kur'an'ı Kerim dersleri okutulmaktadır. Yine Milli Eğitim bünyesindeki İmam Hatip Ortaokul ve Liselerinde her dönemde Kur'an-ı Kerim dersleri mevcuttur. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde ise, periyodik olarak yazları cami veya yıllık devam eden Kur'an Kurslarında Kur'an-ı Kerim derslerine devam edilmektedir. İlahiyat Fakültelerinde ise; 2010-2011 eğitim öğretim döneminden itibaren Arapça hazırlık olan Fakültelerde on dönem, olmayan Fakültelerde ise sekiz dönem boyunca "Kur'an Okuma ve Tecvid" dersleri verilmektedir.

Buna göre gereken sorular şunlardır ki, bu kadar Kur'an dersi müfredatta olmasına rağmen istenilen verim alınabiliyor mu? Kur'an derslerine giren öğreticiler alan uzmanı olabiliyor mu? Hangi metotlar kullanılarak ders anlatılmaktadır? İstenilen verim alınamıyorsa nerede yanlışlık yapılmaktadır? Öğiticilerin eğitim düzeyi bilinmekte midir? Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Bölümünden mezun olanlar neden Kur'an-Kerim Derslerine girmek istemiyor? Din Hizmetleri Genel Müdürlüğü neden Öğiticilerin Eğitimi adı altında Din Kültürü öğretmenlerine Tasih-i Huruf kursları vermektedir? Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde görevli olmasına rağmen, bu kadar ders alarak girmişse neden Eğitim merkezlerinde yeniden eğitime tabi tutulmakta? Eğitim öğretimde ders saat ve ders kredisinin artırılmasına rağmen yeterince düzelme neden olmamaktadır? vb. sıralanacak yüzlerce soru ve sorun önümüzde durmaktadır. Burada bir sistemsizlik, metotsuzluk, yetersizlik, problemi doğru tespit edememe, tedaviyi iyi bir şekilde yapmama göze çarpmaktadır. Bu nedenle doğru bir eğitim sisteminin ehil

ellerde dinamik bir şekilde uygulanabilmesi için bu makalede eğitim metotlarından bahsedilecek ve toplu/koro halinde Kur'an-Kerim derslerini işlemenin yararlarından bahsedilecektir.

1. Kur'an Eğitiminde Temel Metotlar

Allah İslam'a davette metodunu şöyle açıklamaktadır. "*Rabbimin yoluna bikmetle, güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde tartış*"¹ Allah bu ayette kendi dininin tebliğcilerine metot öğretmektedir. Her ilmin belli usulü/metodu vardır. Bu usuller sayesinde esaslar ifade edilip neticeye varılmaktadır. Eskilerin "usul esasa mukaddemdir" sözü bunu açıkça ifade etmektedir. Öcal ise metodu şöyle tanımlamaktadır. "*Ulaşılacak istenilen hedefe en emin ve kestirme yollardan varmak için önceden bilerek ve şuurlu bir şekilde planlanmış ve programlanmış yoldur.*"²

İnsanlar yaptıkları her işte bir metot takip etmişlerdir. Çünkü metot bir ilmin esasını ve temelini teşkil etmektedir. Metotsuz bilgi faydasız malumatlardır. Kendisinden istifade edilemeyen sermayeye benzemektedir.³ Bu metotları ikiye ayırabiliriz.

Birincisi: Genel olup umuma uygulanmasında herhangi bir problem oluşturmeyen metottur. İkincisi ise özel metottur. Bu özel metotta herhangi bir dersin veya mevzunun amaçlarını, ilkelerini, araç ve gereçlerini kullanıldığı metottur. Nitekim bu metot daha çok özel derslerde uygulanmaktadır.⁴

On dört asırdır Müslümanların dillerinde hem hayatlarında rehber hem de ibadet ve zikir amacıyla okunan Kur'an'ın da geleneksel ve özel öğretim metotları bulunmaktadır. Kur'an öğretiminde esas teşkil eden bu özel metotları şöyle sıralayabiliriz.

1.1. Sema'

Sema' kelimesi Arapça'da سَمِعَ kökünden türemiştir. سَمِعَ lügat olarak kulakla işitmek, dinlemek, duymak⁵, anlamak, arzu ve dileği kabul

¹ Nahl, 16/125.

² Mustafa Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, Diyanet Vakfı Yayınları, Ankara, 2001, s. 189.

³ Osman Pazarlı, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Metotlar*, İrfan Yayınları İstanbul, 1967, s. 4.

⁴ Öcal, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metotlar*, s. 191.

⁵ Abdullah Aydın, "Semâ" *DİA*, XXXVI, 458.

etmek ve kulak vermek⁶ gibi anlamlara gelmektedir. سَمَاعِي Araplardan işitildiği gibi tatbik edilip genel bir kaideye dahil olmayan anlamına gelirken سَمَاع (sema') ise فَعَال kalıbında mübalağalı ismi fail olup, çokça dinleyen, kulak veren, kulağa hoş gelen ses anlamlarına gelmektedir.⁷

Kıraat ilminde ise; hocanın okuyup öğrencinin dinlemesi şeklindeki öğretim metoduna sema' denilmektedir. Bu özel öğretim tekniği hocanın okuyup öğrencinin dinlemesi esasına dayanır.⁸ Hz. Peygamber Kur'an'ı, Cebrail'den (a.s) sema' yoluyla öğrenmiştir. Suyutî (ö.1505) sema' ile ilgili olarak şunları ifade etmektedir; "*Kıraat'ı hocadan dinlemek, üzerinde durulmağa değer bir husustur. Çünkü ashab-i kiram Kur'an'ı Rasullullah'tan (s.a.s) bizzat almışlardır. Fakat kurrâdan hiçbirisi, kıraat'ı Rasullullah'dan (s.a.s) almamışlardır.*"⁹ Suyutî'nin kurra'dan hiçbirinin Hz. Peygamber'den kıraat'ı almamasıyla ilgili ifadesi çok dikkat çekicidir. Suyutî'nin bu sözüyle sahabe içerisinde kıraat imamlarının okuduğu gibi Kur'an okuyanını olmadığını ifade etmeye çalıştığı kanaatindeyiz. Çünkü Hz. Peygamber'in bizzat Kur'an'ı sahabeye okutup onlardan da dinlediği malumdur.¹⁰

Kıraat kitaplarında çokça zikredilen حَدِّ مِنْ أَفْوَاهِ الْمُشَافِخِ "Bunu üstadların ağzından alınız."¹¹ sözü, sema' yoluyla öğrenmenin önemine atıfta bulunmak için söylenmiştir.

Sema' da öğrencinin hocayı pür dikkatle dinlemesi, hocanın okuduğu kelimeleri, harfleri, ayetleri okuduğu şekliyle okuyup öğrenmesi ve kavraması gerekmektedir. Öğrenci bu metotta, dış dünyayla bağlantısını kesmeli ve tamamen hocasına teslim olmalıdır.¹² İyi bir dinleyici aynı zamanda iyi bir okuyucu anlamına gelmektedir. Eskilerin "kulak

⁶ Bekir Topaloğlu, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, Elif Ofset Tesisleri, İstanbul, 1979, s. 192.

⁷ Topaloğlu, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, s. 193.

⁸ Nazif Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Teknik-Yöntemler*, İstanbul, 2012, s. 5.

⁹ Celâluddin Abdurrahman b. Ebi Bekr es-Suyutî, *el-İtkan fî Ulumi'l-Kur'an*, Dâru İbn Kesir, Beyrut, 1973, I, s. 99.

¹⁰ Ömer Dumlu vd., *Kur'an'ı Kerim'i Okuma Kaideleri*, Tibyan Yayınları İzmir, 2012, s. 51.

¹¹ İsmail Karaçam, *Kur'an'ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İfav Yayınları, İstanbul, 1996, s. 173.

¹² Necati Tetik, *Kur'an Tilavetinin veya Kıraat İlminin Öğretilmesi Usülleri*, Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi, Erzurum, 1990, sayı 9, s. 239.

kırılmadan ağız kırılmaz" ifadesi bunu açıkça göstermektedir. Burada ki diğer önemli bir nokta ise şudur. Kişinin sürekli aynı tavır üzerinde yoğunlaşması işi kolaylaştırmaktadır. Dinleme esnasında farklı okuyuşları dinlemek, işi bir hayli zora sokmaktadır.¹³ "*Kur'an öğretiminde harflerin mabreçlerinden telaffuzu, dudak talimi ve doğru sesin verilmesi esastır. Kur'an öğrenirken kârî ve mukrî (okuyucu ve okutucu) vasfına sahip, hocasını dikkatle dinleyen öğrenci harflerin en güzel ve doğru telaffuzunu kavrayabilmektedir. Burada dikkat edilmesi gereken bir husus da hocayı dinlerken öğrencinin harfleri nasıl telaffuz ettiğini gözlemleyebilmesidir.*"¹⁴

Sema' usulü eskiden beri uygulanan bir öğretim tekniğidir. Saha-be, Tabiîn ve Etbâu't-Tabiîn dönemlerinde uygulanmış olup bundan sonrada uygulanmaya devam edecektir. Bu usulü ferdi ve toplu olarak yapanlar mevcuttur. Örneğin imam Kisâ-i'nin kürsüden sema' yoluyla ders yaptığı meşhurdur.¹⁵ Ayrıca ibn Cezeri'nin de Kahire'de toplu sema' metoduyla toplu talim yaptığı ifade edilmiştir.¹⁶ Günümüzde hala geçerliliğini koruyan bu metotta ise hocanın tüm öğrenciler tarafından görülebilecek bir yerde oturması, öğrencilerin ise halka halinde veya "U" şeklinde oturarak en azami derecede istifadeyi gerçekleştirmeleri gerekmektedir. Hocanın ise sınıfın durumuna göre ses tonunu ayarlaması araç gereç kullanması, talim esnasında öğrencilerin hoca tarafından gözlemlenmesi ve telaffuzu zor olan harflerin ve cümlelerin tekrar edilmesi gerekmektedir.¹⁷

1.2. Arz

Kur'an'ın özel öğretim tekniklerinden bir diğeri de arz'dır. Arz kelimesi ise lügatta bir şeyi arz etmek, ibraz ve izhar etmek,¹⁸ sunmak, bildirmek, göstermek,¹⁹ bir şeyin meydana çıkması, hasıl ve mümkün

¹³ Osman Eğin, *Kur'an Eğitiminde Problemler ve Çözüm Önerileri*, Tedef Yayınları İstanbul, 2010, s. 604.

¹⁴ Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Teknik-Yöntemler*, s. 5.

¹⁵ Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman ez-Zehebî, *Ma'rîfet'ul-Kurrai'l-Kibar*, Mısır, ts. , I, s. 101.; Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler Ve Teknik-Yöntemler*, s. 6; Tetik, *Kur'an Tilâvetinin veya Kıraat İlminin Öğretilmesi Usülleri*, s. 241.

¹⁶ Suyutî, *el-Itkan fî Ulumi'l-Kur'an*, I, s. 99.

¹⁷ Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Teknik-Yöntemler*, s. 6.

¹⁸ Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisanu'l-Arab*, Mısır, ts. VII, s. 168.

¹⁹ Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Teknik-Yöntemler*, s. 6.

olması, ortaya konması, ezberden okunması, pazara çıkarılması,²⁰ gibi manalara gelmektedir. Bu manaların hepsi kıraatta kullanılan mana ile uyumludur. Arz kıraatta ise; öğrencinin hocasına takip ettiği dersi, tariki veya rivayeti sunmasıdır.²¹ Bu usul şekil olarak sema' usulünün tersidir. Sema' da hoca öğrenciye ders verirken arz'da ise öğrenci hocadan aldığı dersi çalışıp ona takdim etmesidir. Hoca bu şekilde öğrencinin çalışıp çalışmadığını kontrol eder. Ayrıca ders içinde bir tekrar niteliğinde olmaktadır. Yani hoca bu usulde şeklen öğrenci statüsünde ama gerçekte yine öğrenciye ders vermektedir.

Arz usulünün temeli Hz. Peygamber'e dayanmaktadır. Suyuti'nin ifadesiyle "*Kıraatı hocaya dinletmek adeti, Rasulullah'ın (s.a.s) her sene ramazan ayında Kur'an'ı Cebrail'e (a.s) arz etmesine dayanır.*"²² Arz'dan maksat Hz. Peygamber'in yaptığı Kur'an ezberinin kontrol edilmesi olmuştur. Hz. Peygamber arz yoluyla Kur'an ezberini Cebrail'e (a.s) teyit ettirmiştir. Sahabe ise Arz'ı Hz. Peygamber'e yapmışlardır. Bu durum tabaka tabaka devam etmiş selef ve halef tarafından kullanılagelmiştir. "*Yani sahabe Hz. Peygamber'e, tabiîn sahabeye, etbâ'u't-tabiîn de tâbiîne arz etmişler ve İslam ümmetinde bu usul varlığını kaybetmeden süregelmiştir.*"²³

Arz esnasında hoca öğrenciyi dikkatle dinlemesi icab etmektedir. Hatalı okuyuşları düzeltmesi veya öğrenciye düzeltme fırsatı vermesi gerekir. Ya da öğrencinin dikkatinin dağılmaması için arz bittikten sonra hataları kendisine ifade edilebilir. Hocanın okuyuşa sırayla müdahalesi şu şekilde sıralanmıştır.

- El ile işaret,
- Niçin geçtiğini sorma,
- Talebe fevt ettiği vechi hatırlayınca kadar bekleme,
- Bu üç hususta aciz kalan talebeye hocanın hatırlatması gerekir.

Öğrencinin ise, bu hatalar kendisine ifade edilirken not tutması faydalı olur. Her bir hatada simge, harf veya işaret bırakarak yanlış

²⁰ Topaloğlu, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, s. 264.

²¹ Tetik, Necati, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Ta'limi*, Bayrak Matbaası, İstanbul, 1990, s. 95.

²² Suyuti, *el-İtkan fî Ulumi'l-Kur'an*, I, s. 99.

²³ Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Ta'limi*, s. 95 .

yaptığı noktaları not etmesi kendi faydasına olacaktır.²⁴ Arz metodunda grup okuması da yapılabilmekte, fakat daha çok ferdi okuma tavsiye edilmektedir. Toplu arz yapılacaksa hocanın kıraat, rivayet ve tarikeleri rahatça birbirinden ayırabilecek seviyede olması gerekmektedir.²⁵

1.3. Eda

Eda kelimesi sözlükte yerine getirme, borç ödeme,²⁶ ifa, tarz ve usul gibi anlamlara gelmektedir.²⁷ Kur'an'ı Kerim'de bu kavram emaneti ehline teslim etme emri ve güvenilir olan kişinin borcu ödemesi ile ilgili ayetlerde geçen teslim etme ve ödeme ifadeleri "eda" manasında kullanılmıştır.²⁸ Kıraat ıstılahında ise eda, her harfin hakkını vermek, gerektiği şekliyle okumak diye ifade edilmiştir.²⁹ Kari (ö.1605) tilavet ve eda arasında şöyle bir fark olduğunu ifade etmektedir. "Tilavet ara vermeksizin Kur'an okumak, eda ise kıraat hocanın ağzından çıktığının akabinde, onu hocanın huzurunda tekrar etmektir."³⁰

Eda tekniği ilk asırlardan beri kullanılan bir tekniktir. Kıraat kitaplarından aşere ashabından alınmış yolları sayılırken sema' ve arzın yanında, eda da sayılıştır.³¹ Bu usul biraz farklı farklı cihetiyle Hz. Peygamber'in ta'limiyle görülmektedir. Yani Hz. Peygamber Kur'an'ı Cebrail'den semâen aldıktan sonra on arz ediyor. Eda usulü mukabele olarak biraz değişik cihetle yapılmış olmaktadır.³² Hz. Peygamber'in yapmış olduğu mukabele usulü daha sonra eda adıyla yayılmıştır. Aradaki fark ise Hz. Peygamber Kur'an'ı Cebrail'den semâen alıp sonra ona arz etmektedir. Eda da ise kıraati hocanın ağzından alma ve ona arz etmenin kısa fasılalar şeklinde gerçekleşmesidir. Kari'ninde ifade ettiği gibi eda dersi hocanın ağzından almak ve ona okumaktır. Kendi

²⁴ Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Teknik-Yöntemler*, s. 7.; Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Ta'limi*, s. 96.

²⁵ Suyutî, *el-İtkân fî Ulumü'l-Kur'an*, I, 99.; Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Ta'limi*, s. 97.

²⁶ Topaloğlu, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, s. 5.

²⁷ Halid Erboğa, "Eda", *ŞLA*, II, 187.

²⁸ Bkz. Nisa 4/58.; Bakara 2/283.; Erboğa, "Eda", *ŞLA*, II, 187.

²⁹ Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Ta'limi*, s. 97.; Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Teknik-Yöntemler*, s. 7.

³⁰ Zekeriyya el- Ensarî Aliyyü'l Kari', *Mibenu'l-Fikriyye ala Metni'l-Cezeriyye*, Mısır, 1890, s. 18. ;Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Ta'limi*, s. 98.

³¹ Abdussabur Şahin, *Taribu'l-Kur'an*, Kahire, 1966.s. 200.

³² Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Ta'limi*, s. 98.

kendine almak değildir. Dolayısıyla eda usulü sema' ve arz usullerinin birleştirilerek uygulandığı teknik metottur.³³ Eda usulü ibtidai derslerde yoğunlukla uygulanabilir. Fakat öğrenci derste ilerleme kaydettikten sonra eda usulünde azaltmaya gitmek öğrencinin faydasına olabilir. Çünkü burada asıl olan hocanın telaffuz ettiği kelime ve harflerin öğrenciler tarafından kavranılıp, tekrar edilerek pekiştirilmesidir. Ayrıca öğreten hocanın telaffuzu düzgün olmakla beraber çok dikkatli olması gerekmektedir. Çünkü bu şekilde öğretilen bir yanlışın düzeltilmesi çok zor olmaktadır.³⁴

1.4. Harf Ta'limi Yapmak

Kur'an'ın öğretim tekniklerinden en önemli olanlardan birisi de harf ta'limidir. Kur'an'ın kelimatlarını oluşturan harflerin doğru ve düzgün bir biçimde okunması son derece önemlidir. Çünkü yanlış okunması durumunda Kur'an'daki manalar değişime uğramaktadır, bu nedenle kelimat-ı ilahi nasıl inzal ve tenzil olduysa öyle okunması gerekmektedir.³⁵ Mesela هذا خلق الله "Bu Allah'ın yaratmasıdır."³⁶ ayetini هذا خلق الله "Bu Allah'ın tıraşındır." şeklinde okunursa Allah'ın yaratmasını, Allah'ın tıraş yapılmış olunur. Ufak bir hatanın nasıl mana değiştirdiği aşikârdır.

Tashih-i huruf olarak isimlendirilen bu çalışma meharic-i hurufa ve sıfat-ı hurufa uygun olarak telaffuzun yapılması anlamına gelmektedir. Bunların yapılması için de harf ta'liminin yapılması gerekmektedir.³⁷ Çünkü telaffuz edilen harf mahrecine ve sıfatına uygun olarak yapılmazsa daha sonra düzeltilmesi zor olmaktadır. Dolayısıyla harf ta'limi nasıl yapılırsa aynı şekilde Kur'an okunur bu sebepten dolayı harf ta'liminin çok dikkatli yapılması gerekir.

Harf ta'limi çalışmasına başlamadan önce her derste kısaca meharic-i huruf ve sıfat-ı huruflardan bahsedilmesi harf ta'liminin alt yapısını oluşturması bakımından çok önemlidir. Ardından tüm harfleri

³³ Kari', *Mihenu'l-Fikriyye ala Metni'l-Cezeriyye*, s. 18. ; Tetik, *Başlangıçtan IX. Hicri Asra Kadar Kıraat İlminin Ta'limi*, s. 98.

³⁴ Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Teknik-Yöntemler*, s. 7.

³⁵ Bkz. Yurt, Mehmet Emin, Ebu'l-Leys es-Semerkindi'nin Tefsiri'l-Kurân'ında Esbâb-ı Nüzûl, *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, sayı:8, s. 81-109.

³⁶ Lokman 32/11.

³⁷ Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Teknik-Yöntemler*, s. 8.

üstün, esre ve ötre hareke olarak okutulması daha sonra ise cezimli, şeddeli ve med'li okutulması gerekmektedir. Çünkü "harf üzerine çalışmak bir yapı ustasının duvarı örmeye başlamadan önce taşların sivrilerini, yumrularını alıp duvara uygun hale getirmesine benzer. Bunun üzerine de tecvit kuralları bina edildiği zaman sıhhatli ve doğru bir okuyuş ortaya çıkar."³⁸

1.5. Tecvidli Öğretim

Tecvid kelimesi "cevvede" fiilinin mastarıdır. Arapçada bir şeyin çok güzel yapıldığını anlatmak için "cevde" kelimesi kullanılır. Tecvid kelimesi lügatta bir şeyi iyi, güzel, sağlam ve hoşça yapmak, güzelleştirmek, süslemek, cömert olmak ve cömert davranmak gibi manalara gelmektedir.³⁹ İstilah olarak da harflerin ve sıfatların mahreçlerini inceleyen bir bilim dalı olarak adlandırılmıştır. Bu tanım daha çok tecvid ilminin kapsamını belirtmektedir. Çünkü bu ilim daha çok Kur'an harflerinin sıfat ve mahreçlerini incelemektedir. Ayrıca ard arda gelen harflerin okunuşunda görülen iklab, idgam ve ihfa gibi değişiklikleri, harflerin med'den dolayı ne kadar uzatılacağı, "ra, hu ve lafzatullah" daki "lam"ın okunmasını konu edinmektedir.⁴⁰

Kâtip Çelebi (1656) tecvid'i musikiye benzetmiştir. Ona göre sadece bilgi yeterli olmayıp üzerinde alıştırmalar yapılarak tecvidin kazanılacağı bir meleke olduğunu ifade etmektedir.⁴¹

Kur'an öğretimi yapılırken tecvid ile beraber yapılması son derece önemlidir. Çünkü tecvidsiz Kur'an'ın manası değişebilmektedir. Özellikle meddi tabilerin yapılmayışında bunu görmekteyiz. Örneğin Fatıha suresindeki *الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ* "Hamd âlemlerinin rabbi olan Allah'adır." ayetinde ki *الْعَالَمِينَ* "âlemler" kelimesini uzatma yapmadan *الْعَالَمِينَ* şeklinde okursa manası "âlemler" değil "sancaklar" olur.⁴² Yani âlemle-

³⁸ Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, Emin Yayınları, Bursa, 2007, s. 76.

³⁹ Ebu'l-Hayr Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *et-Tebmîd fî İlmi't-Tecvid*, Beyrut, 1961, s. 59.; Mütercim Asım Efendi, *Kamus Tercemesi*, İstanbul, h. 1305, I, 1110, ; Abdurrahman Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, Emin Yayınları Bursa, 2007, s. 77.

⁴⁰ Bkz. Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 78.

⁴¹ Mustafa b. Abdullah Hacı Halife Kâtip Çelebi, *Keşfü'z-Zünûn an Esmâ'il-Kütübive'l-Funûn*, İstanbul, 1979. I, 353.

⁴² Bkz. Yurt, Mehmet Emin, Hamd, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 13, sayı 2, 2011, 153-196.

rin rabbi sancakların rabbi olmuş olur. Dolayısıyla tecvidin öğretilmesi çok önemlidir.

Tecvid bir sıralamaya göre öğretilmelidir. Konular çok kullanılanlardan daha az kullanılanlara ve basitten karmaşığa göre öğretilmelidir. Örneğin tenvin ve sakin nûn hükümleri med mevzusundan önce verilmelidir. Talebe med işaretini muttasıl mı, munfasıl mı veya lazım mı olduğunu bilmeden de uzatarak okuyabilir. Fakat ihfa, iklab, idğam, için aynı şeyi söyleyemeyiz. Bunların kuralı bilinmeden yeterince uygulanamazlar.⁴³ Hoca tecvid öğretirken sade ve anlaşılır bir dil kullanmalıdır. Her mevzu için çokça örnekler takdim etmelidir. Tecvid öğretiminde yapılacak her tekrar konuyu pekiştirecektir. Dolayısıyla bu metotta ki önemli nokta öğretilen tecvidin tekrar edilmesidir. Kur'an'ı okuyan her öğrenci tecvidi ana hatlarıyla bilmeli ve başkasına da öğretebilmelidir. Öğretme seviyesinde değilse bile Kur'an'ı okurken ve okuturken tecvid kurallarına azami derece de riayet edebilmelidir.

2. Kur'an'ı Kerimi Toplu Okumanın Avantajları

Kur'an öğretimi İslam'ın ilk yıllarında bireysel olarak yapılmıştır. Ne zaman ki İslam devlet oldu ve sınırları genişledi Kur'an öğretiminde de yer yer toplu öğretime geçtikleri görülmeye başlanmıştır. Toplu okumanın avantajlarına geçmeden önce Kur'an okumanın ve okutmanın faydalarından kısaca bahsedeceğiz.

2.1. Kur'an okumanın ve Okutmanın Faydaları

Kur'an'ı Kerim her yönüyle mu'cize bir kitaptır. Allah'ın Müslümanlara bir hitabı ve emridir. Kur'an, nazil olduğundan beri gerek yaşantıda gerekse vicdanlarda Müslümanlar için hidayet ve ilham kaynağı olmuştur. Kur'an'ın hâkim olduğu toplumlarda ortaya koyduğu prensipler her zaman çözüm getirmiştir.⁴⁴ Evrensel bir kitap olduğu için de her çağın sorularına ve sorunlarına cevap verip çözüm üretmiştir. Bu kitap yerel ve bölgesel olmayıp evrensel özelliğe sahiptir.⁴⁵

⁴³ Mehmet Adıgüzel, *Kur'an Öğretim Metotları ve Öğreticilik Vasıfları*, AÜİFD, 2003, sayı.19, s. 214.; Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Teknik-Yöntemler*, s. 8.

⁴⁴ Nihat Demirkol, Kur'an'da İnanç Düşünce ve İfade Özgürlüğü, *İlahiyat Araştırmaları Dergisi*, sayı: 8, 2017, (s 45-64).

⁴⁵ Mehmet Altuntaş, "İşâri Tefsir ve Cemal Halvetî'nin Fâtıha İle Fil-Nâs Sürelerine İlişkin İşâri Yorumları" *Uluslararası Amasyalı Alimler Sempozyumu*, 21-22 Nisan 2017,

Kur'an ile ilgili bir şey söylenecekse herkesten önce bu hak Kur'an'ın mübelliği ve mübeyyini olan Hz. Muhammed'in (s.a.s) hakkıdır. Dolayısıyla önce Kur'an okumanın faydalarıyla ilgili teberrüken birkaç hadisi ifade edelim.

"*Sizin en hayırlınız Kur'an'ı öğrenen ve öğretenlerinizdir.*"⁴⁶ buyurarak Kur'an öğretimine verdiği değeri ifade etmiştir.

Başka bir hadisinde ise Kur'an okumanın sevabına işaret ederek şöyle buyurmaktadır:

"*Kim Kur'an'ı Kerîm'den bir harf okursa, onun için bir iyilik sevabı vardır. Her bir iyiliğin karşılığı da on sevaptır. Ben, elif lâm mîm bir harftir demiyorum; bilâkis elif bir harftir, lâm bir harftir, mîm de bir harftir.*"⁴⁷

Başka bir hadiste ise Hz. Peygamber Kur'an okuyanların meleklerle beraber olduğunu şöyle ifade etmektedir:

"*Kur'an'ı gereği gibi güzel okuyan kimse, vahiy getiren şerefli ve itaatkâr meleklerle beraberdir. Kur'an'ı kekeleyerek zorlukla okuyan kimseye de iki kat sevap vardır.*"⁴⁸

Kur'an okumanın faydaları o kadar çoktur ki saymakla bitiremeyiz. Numune olarak zikrettiğimiz bu hadislerden sonra gerek mantıki ve gerekse tecrübe olarak yaşanmış olan bazı faydaları zikretmek istiyoruz. Her şeyden önce Allah'ın kelamı olduğu için okunmalıdır. Bir eser sahibi kendi kitabının okunması nasıl hoşuna giderse Allah'ta kendi kitabının okunması O'nun hoşuna gidecektir. İslam literatüründe buna "razı olma" denilmektedir.

Bir memlekette makam sahiplerinin sözü nasıl merak edilip okunuyor ve dinleniyorsa aynı şekilde her şeye hâkim, kadir ve sahip olan Allah'ın sözü de elbette değerli olduğu için okunup dinlenilmelidir.

Yukarıda belirttiğimiz gibi her soruya ve soruna çözüm üreten bir kitap insanların şuurunu açacak ve vicdanlara canlılık verecektir. Ha-

ss. 223-234; Nihat Demirkol, *Tefsirler Işığında Nasr Suresinin Tablîli*, İğdır Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, 2017, s. 1.

⁴⁶ Ebu Abdillâh Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Camiu's-Sabib*, Mektebetu'l-İslamiyye, Beyrut, 1979, Fezâilü'l-Kur'ân 21.

⁴⁷ Ebu Muhammed b. İsa et-Tirmizî, *el-Camiu's-Sabib*, Daru-l hadis, Kahire, 2005, Fezâilü'l-Kur'ân 16.

⁴⁸ Buhârî, *Tevhîd*, 52.

yatımızın rehberi olduğu için hayatımızı düzene sokacaktır. Bundan dolayı elbette dinlenmelidir.

Tecrübelerle sabittir ki Kur'an gerek bireysel okuma ve gerekse de toplu okumada insanların kalplerine sükûnet vermekte ve hayal dünyasını genişletmektedir.

Son olarak şunu belirtmek isteriz ki, Kur'an kıyamete kadar yüzünde var olacaktır. Müslümanlar Kur'an ile irtibatlarını koparmadıkları ve O'nun içindeki emirlerine itaat edip sosyal hayatlarına uyguladıkları sürece Kur'an'ı okuyup anlamının ve uygulamanın ahiret hayatını kurtarmanın yanında en büyük faydasının, müthiş bir insan tipi ortaya çıkarması olduğunu görecektir. Bu insanın sergilediği davranış, yansıttığı karakter beşer tarihinde her zaman takdire şayan olmuştur.⁴⁹ İnsanların takdiri ve gıptalarının yanında Allah'ın hoşnutluğu ve takdiri paha biçilmez olmuştur. Mesela Hz. Peygamber çok önemli bir karakterdi. O Kur'an'ın insani şekli olmuştu. İşte Kur'an'ın ortaya koymuş olduğu karakter yapısı Hz. Muhammed'dir (s.a.s). Diğer bir Kur'an karakteri İmam-ı Azam, hem tüccar hem de ilim adamıydı. Kur'an'ın verdiği karakterle madde ötesi bir ticaret yapmıştır.

2.2. Kur'an'ı Kerim'in Toplu Olarak Okunduğu Yerler

Kur'an indiği günden beri okunmaktadır. Müslümanlar bazen bireysel bazen de toplu olarak Kur'an eğitimi yapmaktadırlar. Bireysel olarak Kur'an'ın her tarafta okunabilir. Bunun için özel bir mekân ayarlamaya gerek yoktur. Müslüman otobüsünde, uzanırken, dinlenirken hatta yolda yürürken bile ezberinde varsa Kur'an'ı okuyabilir. Fakat toplu/koro halinde okumak için belli mekânların ve zamanların oluşturulması gerekmektedir. Şimdi bu mekân ve zamanlara kısaca değinelim.

2.2.1. Kur'an Eğitiminin Verildiği Mekanlar

İslam tarihinde ilk Kur'an kursu Hz. Peygamber döneminde açılmıştır. Mahiyeti biraz farklı da olsa Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evinde Hz. Peygamber Kur'an eğitimine başlamıştır. Daru'l-Erkam adıyla

⁴⁹ Bkz. Mehmet Emin Yurt, Osman Bayraktutan, Çocuğun Kişilik Gelişiminde Ailenin Önemi, *İğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası Aile İçi Eğitim Çalıştayı*, İğdır, 2016, s. 279.

zikredilen bu Kur'an kursunu İslam tarihindeki ilk Kur'an kursudur. Bu mekân Müslümanlar tarafından Kur'an öğretim yeri olarak bir süre kullanılmıştır.⁵⁰ Kur'an öğretim yerleri hicretten sonra adeta sıçrama yapmıştır. Hz. Peygamber'in mescidi en çok kullanılan mekânlardandır. Mescidin yanında açılan "Suffa" ise aynı şekilde Kur'an öğretimi için kullanılmıştır. Suffa da yetersiz kalınca Hz. Peygamber Medine'nin çeşitli yerlerinde okullar açtırmıştır. Mesela hicri ikinci yılında Mehremet'ü ibn-i Nefvel'in evinde açılan ve "Daru'l-Kurra" adını taşıyan Kur'an mektebidir.⁵¹ Ayrıca Medine dışında bile Kur'an öğretim mekânları bulunmaktaydı. Hz. Peygamber'in Muaz b. Cebel'i Kur'an mekteplerine müfettiş olarak Yemen'e tayin ettiği ve Muaz'ın orada okulları denetleyip yeni Kur'an okulları kurup yönettiği mevcuttur.⁵²

Osmanlılarda ise Kur'an kursları hemen hemen her Cami'nin yanında açılmıştır.⁵³ Bugünkü adıyla Kur'an kursları diyebileceğimiz mekânlar tarih boyunca var olmuştur. Ülkemizde Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yürütülen Kur'an kursları genelde çocuklar için yaz aylarında yapılırdı. Eskiden orta ve geç yaşlı halk içinde bu uygulamalar başlatılmıştır. Bu uygulama ilk olarak Kur'an'ın doğru ve tecvidli öğretilmesi üzerinedir. Daha sonraki aşamada ezber ve toplum içinde okumalarla seviyesi yükseltilmekte ve toplumun hizmetine sunulmaktadır.

Numune olarak zikrettiğimiz Kur'an öğretim mekânların Kur'an kursu en bilindik mekânlardandır. Bunun yanında Kur'an öğretim mekânlarını şöyle sıralayabiliriz. İmam-Hatip liseleri, İlahiyat Meslek Yüksekokulları, İlahiyat Fakülteleri ve son dönemlerde bazı dernek ve vakıflar da yazları Kur'an kursları açmaktadırlar.⁵⁴

2.2.2. Kur'an Eğitiminin Verildiği Zamanlar

Zaman olarak da toplu Kur'an öğretimi için şunları zikredebiliriz.

⁵⁰ Ebû Abdullah Muhammed İbn Sa'd, *Tabakatu'l-Kübra*, Beyrut, ts. III, s. 118.; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 38.

⁵¹ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çev. Salih TUĞ, İstanbul, 1969, II, s. 77.; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 38.

⁵² Hamidullah, *Mubtasar Hadis Taribi*, Çev. Kemal Kuşçu İstanbul, 1967. s. 23.

⁵³ Kâtip Çelebi, *Seyahatname*, Neş. Zuhuri Danışman, İstanbul, 1979, II, 21. ; Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 41.

⁵⁴ Çetin, *Kur'an Okuma Esasları*, s. 42.

Resmi olarak Kur'an öğretimin yapıldığı okullar, fakülteler ve diyane-
tin eğitim verdiği Kur'an Kursları ve yaz Kur'an Kurslarında önceden
belirlenmiş olan programa göre eğitim yapılmaktadır. Bunların zamanı
bellidir. Kur'an Kurslarında eğitim, öğrenci için belirlenen gelişme
süreci bitene kadar devam edecek şekilde ayarlanmaktadır. Bu genel-
likle –değişiklik kişisel ve kurumsal bazda olmakla beraber- yüzüne
için bir yıl hafızlık için iki yıl olarak belirlenmektedir. Aslında Kur'an'ı
yüzüne seri bir şekilde okuyana kadar süreç devam eder. Ezbere geç-
bilmek için yüzüne eğitim zamanının belirlenmesi beklenir. Fakülteler
ve resmi kurumlarda dönemlik zaman dilimleri belirlenmekte ve genel-
likle bu 14-16 haftalık zaman dilimlerine tekabül etmektedir. Üniversi-
telerde 14 hafta, Lise ve Orta Okullarda 16 haftalık 2 şer saatlik eğitim
sürelerinden oluşmaktadır. Kur'an Kursları ve özel kurslarda verilen
eğitimin gün içerisinde ayarlanması ders eğitmeninin istediği vakte
göre ayarlanabilir. Genellikle 8-12 saat dilimlerinde eğitim hoca eşli-
ğinde yapılır. Fakat bazı eğitmenler Kur'an eğitimini hafızanın boş ve
diri olduğuna inandıkları zaman dilimi olan sabah namazından sonra
yapmışlardır. Buna Ebü'd-Derda'yı örnek verilebilir.⁵⁵ O, 1600 kadar
öğrenciye sabah namazından sonra ders verdiği ifade edilmektedir.⁵⁶
Bunun dışında hoca ile anlaştığında istenilen muayyen bir vakitte toplu
Kur'an ta'limi yapılabilir.

2.3. Toplu/Koro Halinde Kur'an Öğretiminin Avantajları

Toplu Kur'an öğretimi, Kur'an okumanın kural ve kaidelerine
hâkim bir hoca nezaretinde bir grubun ders almasıdır. Arz, Semâ ve
Edâ yönteminin bir kişiye değil de, bir gruba uygulandığı ve zaman
tasarrufunda bulunduğu Kur'an eğitim siteminin adıdır. Koro çalış-
ması⁵⁷ da denen bu eğitim siteminin oldukça avantajları bulunmakta-
dır. Eğiticilerin eğitimini tamamlamış kimselerden oluştuğu bir sitem-
de yani Kur'an ve kırâat alanında eğiticilik yapabilecek vasfı kazanmış

⁵⁵ Ebü'd-Derdâ'nın Kur'an eğitim faaliyetleri hakkında bilgi için bk. Zehebi, Şemseddin
Muhammed, *Mârifetü'l-kurrâi'l-kibâr ale't-tabakât ve'l-âsâr*, thk. Tayyar Altıkulaç, İs-
tanbul, 1995, I, s. 125; İbn Cezerî, Muhammed b. Muhammed ed-Dimeşki, *Ğayetü'n-
nibâye fi tabakâti'l-kurrâ*, nşr. Gotthelf Bergstraesser, Beyrut, 2006, I, 535.

⁵⁶ Ebu'l-Hayr Muhammed İbnü'l-Cezerî, *Ğayetu'n-Nibaye fi Tabakâti'l-Kurra*, Mısır,
1932.I, 606-607.

⁵⁷ F. Asiye Şenat Kazancı, "Kur'an ve Kırâat Eğitimi Müfredat Çalıştayı", Süleyman
Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakülte Dergisi, Sayı 30, 2010, (313-323), s. 318.

kişilerin nezaretinde en alt seviyeden en üst seviyeye kadar bütün öğrencilerin faydalandığı, gelişme gösterdiği sistemin adıdır. Kur'an, "Fem-i Muhsin" denilen üstad'ın ağzından öğrenilir.⁵⁸ Koro halinde Kur'an eğitimi vermede yani arz, semâ ve edâ yöntemiyle eğitim verme işinde öncü rol oynayan Fatih Çollak⁵⁹ bu eğitimin önemi üzerinde oldukça durmakta, her açıdan faydalı bir eğitim olduğunu hem fiilen hem de teoride göstermektedir.⁶⁰

2.3.1. Zamanı Doğru ve Verimli Kullanma Açısından Koro Çalışması

Yukarıda da belirtildiği üzere Türkiye'de gerek İmam hatipler gerekse İlahiyat Fakültelerinde ortalama 40-50 kişilik sınıflarda dersler işlenmektedir. Haftalık 2 ders saati bu ders için ayrılmıştır. Yine bilindiği üzere okulun ilk haftası ve vize haftası genellikle ders yapılmamaktadır. Geriye 12 haftalık ders yapılabilecek hafta kalmaktadır. Bu haftalardaki derslerde bireysel ders işlenmiş olduğu varsayımından hareket edilirse ve bu iki ders saatine maksimum bir öğrenci için 5 (beş) dakika ayırdığı varsayılırsa bir dönemde sadece 60 (altmış) dakika, yani 1 (bir) saat hoca-öğrenci yüz yüze eğitim verilmektedir. Öğrenciler İmam Hatipte 8 dönem İlahiyat Fakültesinde 8 dönem ders alacak olsa toplamda 16 saatlik (1 dönem=60 dk yani 1 saat ise, 16 dönem=16 saat) Kur'an eğitimi almış olacak.

Yine Diyanet İşleri Başkanlığının Yaz Kur'an Kurslarında verdiği Kur'an eğitimini de toplanarak üzerine konulsa buradan da 4 dönem (dört saatlik eğitim, bu bir öğrenciyle maksimum ilgilendiği takdirde ortaya çıkacak toplam yekün olarak hesaplanmaktadır) 20 (Yirmi) saatlik bir eğitim sonucunda öğrenciler mezun olmaktadır. Soru şu? Bu öğrencilerden toplam 20 (Yirmi) saatlik bir Kur'an eğitimi sonucunda hangi seviyede Kur'an okumaları bekleniyor? Evde Kur'an ödevi mi

⁵⁸ Saçaklızade, Muhammed b. Ebî Bekir el-Mar'aşî (ö. 1145/1732), *Cübdü'l-Mukıll*, Vilayet Matbaası, Konya 1872, s. 5; Abdullah Benli, İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur'an Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bir Program Önerisi, *Bilimmame XVIII*, 20015/1, (125-165), s. 135.

⁵⁹ https://www.youtube.com/watch?v=oC_Dh2PrTnQ-27/11/2017-saat09:48, (1-265, Bölümler)

⁶⁰ Kur'an eğitiminde koro halinde okumanın önemi için bkz. Çollak, Fatih, *Kur'an-ı Kerim Öğretim Teknikleri*, 24.02.2008. (<http://www.kurankurslari.com/?go=icerik&id=40>); Kur'an eğitiminde Koro çalışması ile ilgili bkz. Yılmaz, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler*, s. 7.

yapıyorlar? Yapsalar bile, hatalı okunan yerler yine kendi kendine çalışırken hatalı okunmaya devam etmez mi? Sınıfta sıra kendilerinden geçtikten sonra bu öğrenciler dersin devamında ne yapıyorlar? vb. birçok sorunun cevabını hem Yaz Kur'an Kurslarında hem İmam Hatiplerde hem de İlahiyat Fakültelerinde Kur'an derslerinde eğitici-lik yapanlar çok iyi bilmektedir.

Yine farklı bir açıdan bakılacak olunursa; bu 20 saatlik eğitimin içerisine hem yüzüne okuma hem ezber hem tecvid hem de ezberlenecek yerlerin mealini dinlemek nasıl sığdırılacak? Bu mümkün müdür? Cevap bellidir. Vakit yetmediği için hocalar ders dışı aktivite yapmak zorundadır, yapmadığı takdirde Kur'an eğitiminin saçayaklarından birini eksik bırakmış olacaktır. Bu nedenle eğiticiler bireysel eğitim verdiği ve bu eğitimi sürdürdüğü müddetçe yapılan araştırmada da bahsedildiği üzere Kur'an eğitiminde çok geride kalmaya ve öğretme işi yapılamamaya devam edilecektir.⁶¹

Yapılması gereken bireysel, teker teker eğitimi, geleneksel eğitimi bir tarafa bırakmak ve zamanın da tasarruflu kullanılacağı toplu okuma veya koro halinde ders işleme yöntemine geçmek olacaktır. Harf çalışması, tecvid uygulaması ve yüzüne okumayı koro halinde yapmak ve yapttırmak yöntemiyle zaman probleminin aşılması büyük önem arz etmektedir.⁶² Fatih Çollak'ın sürdürdüğü⁶³ ve Türkiye'de bazı merkezlerde devam edegelen koro çalışması yöntemiyle Kur'an eğitimi yapmak, bu eğitimi zaman açısından maksimum seviyeye çıkarmakta; arz, semâ ve edâ yöntemini içerisine mecz ederek verilen bu eğitim sayesinde, hem harf talimi hem tecvid uygulaması hem yüzüne okuma hem de meal için vakit ayrılmaktadır. Ezbere ise ders içerisinde vakit kalmakla beraber, vakit yetmediği takdirde hocanın odasında veya belirlediği bir mekanda çok az bir vakit harcayarak az zamanda çok iş yapılmış olunmaktadır.

⁶¹ Mustafa Kılıç, İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt-Sayı 47, Aralık 2014, (s. 69-106).

⁶² Benli, s. 135-136 vd.

⁶³ Bkz. Çollak, Fatih, Kur'an-ı Kerim Öğretim Teknikleri, 24.02.2008. (<http://www.kurankurslari.com/?go=icerik&id=40>).

2.3.2. Kur'an Okuma Sıkıntısının Ortadan Kaldırılması Açısından Koro Çalışması

Toplu okumada zaman sıkıntısı olmadığı gibi okuma sıkıntısı da olmamaktadır. Toplu Kur'an öğretimi derslerine katılan öğrenciler o sınıfta ne kadar Kur'an okunmuşsa bütün öğrenciler eşit olarak okumuş olacaktır. Öğrencinin az veya fazla okuma gibi bir durum söz konusu değildir. Yani en alt seviyedeki öğrencilerden en üst seviyedeki öğrencilere aynı anda hitap eden bir yöntemdir. Toplu harf çalışması, tecvid uygulaması ve kelime talimi yaparken hepsine birden hitap edilmektedir.

Sınıf ortalamasının altında olan öğrenci toplu okumada sınıfın seviyesine çıkmaktadır. Çünkü aynı anda sınıfla okuyup aynı anda bitirilmektedir. Bu da seviyesi yüksek olan öğrencinin seviyesinin düşmesini engellediği gibi seviyesi düşük olan öğrencinin ise seviyesinin yükseltmektedir. Öğrencilerin seviyeleri arttığı müddetçe de Kur'an okuyamama sıkıntısı diye bir problemleri de olmayacaktır.

2.3.3. Utangaçlığın Ortadan Kaldırılması Açısından Koro Çalışması

Toplu okumanın diğer bir faydası, öğrencilerdeki utanma duygusunun onun Kur'an okumasına engel olmasının önüne geçmesidir. Kur'an eğitim ve öğretiminin yapıldığı yerlerdeki öğrencilerin bir kısmı utandıkları için Kur'an'ı okuyamamaktadırlar.⁶⁴ Fakat toplu okumada bu utanç giderilmektedir. Çünkü öğrenci de şöyle bir durum vardır. Bireysel okuduğunda herkesin ona baktığını ve onu dilediğini zannetmektedir. Fakat toplu okuduğunda bu utangaç öğrencilerin sesi de çıkmaktadır. Çünkü kendi sesini diğerlerinin sesleri arasında kaybolduğunu, kimsenin onu dinlemediğini, hata yapsa bile başkalarının yanında hatasının olduğunu hoca ona söylemeyeceğini bildiği için sesini rahatlıkla artırabilmekte ve böylece Kur'an eğitimini rahatça sürdürebilmektedir. Bu da en azından öğrenciye Kur'an okutmaktadır.

Derslerde özellikle kız öğrencilerin veya durumu diğerlerine göre zayıf olan öğrencilerin bireyselde Kur'an okumaya gönüllü olmadıkları ve devamlı bir endişe içinde yaşadıklarını eğitimciler arasında sıklıkla

⁶⁴ Derslerde özellikle kız öğrencilerin veya durumu diğerlerine göre zayıf olan öğrencilere Kur'an okutma konusunda problem yaşanmaktadır.

dillendirilmektedir. Fakat bunu gidermek için ortaya bir formül de konulmamaktadır. Toplu okuma sayesinde bunun önüne geçilmesi amaçlanmaktadır.

Diğer yandan toplu Kur'an öğretimi yöntemiyle öğrencinin sesi eğitimsizse bu açığı kapatılmaktadır. Çünkü bireysel okuduğunda sesinin eğitimsiz olduğu ortaya çıkacak ve öğrenci Kur'an okumaktan ictinab edecektir.⁶⁵ Fakat toplu okumada öğrencinin sesi diğer öğrencilerin sesi arasında eriyip gitmektedir. Ayrıca sesi de bu şekilde eğitim almaktadır. Sesinden dolayı Kur'an okumaktan çekinen öğrencilerin belli bir süre toplu Kur'an öğretimi derslerine katılmaları sonucunda bu çekingenliğin de ortadan kaybolacağı veya minimum seviyeye düşeceği gözlemlenecektir.⁶⁶

2.3.4. Hata Yapma Korkusunun Ortadan Kaldırılması Açısından Koro Çalışması

Diğer bir nokta ise öğrencinin yanlış okuma korkusudur. Öğrenci bireysel okumada yanlış okumaktan çekinmektedir. Yanlış okumaması için kendini zorlamaktadır. Bu da öğrencinin hata yapmasına sebep olmaktadır. Ama toplu okumada öğrenci kendisini rahat hissetmektedir. Yanlış yapsa bile kimse onun yanlış yaptığını bilmemektedir. Hoca yanlış ifade edip geçer fakat kimin yaptığını söylememektedir. Bireysel okumada ise yanlış yapan öğrenci aşikârdır.

Toplu okuma yöntemindeki arz, semâ ve edâ yöntemi icrası genellikle tertil/tahkik usulüne göre yapılmakta olduğu ve Harf çalışması ve Tecvid uygulamasının ardından Kur'an'ı da kelime talimi yöntemiyle, parça parça okutulduğu için hata yapılma oranı minimum seviyeye inmektedir. Hata yapma oranının düşmesi de öğrencilerde özgüvene neden olmakta ve bu sayede kendini daha rahat ifade edebilmektedir.

2.3.5. Ders Dışı Durum ve Davranışların Önüne Geçilmesi Açısından Koro Çalışması

Toplu okuma her öğrenciyi dersle meşgul etmektedir. Bireysel

⁶⁵ Kılıç, Mustafa, *İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine Bir Araştırma*, s. 83 vd.

⁶⁶ Yine tecrübeyle gözlemlenen bu sorun eğitimcilerin bu yöntemi kullanmaları neticesinde çözüme kavuşacaktır. bkz. [https://www.youtube.com/watch?v=oC_Dh2PrTnQ-27/11/2017-saat 09:48, \(1-265. Bölümler\).](https://www.youtube.com/watch?v=oC_Dh2PrTnQ-27/11/2017-saat 09:48, (1-265. Bölümler).)

okumadaki gibi sırası biten öğrenci boş durmuyor veya başka işlerle uğraşmamaktadır. Öğrenci ders boyunca derste etkindir.

Ayrıca bu esnada okuyup sırası geçen diğer öğrencilerin başka şeylerle uğraşması ve gürültü yapmalarını da hesaba katılırsa sınıflarda bireysel okumanın faydasının pek olmadığını rahatlıkla söylenebilir. Fakat toplu okumada dersin tamamı her öğrenciye ayrılmış gibidir. yani öğretmen harf çalışmasını koro halinde yaptırıırken, tecvid uygulamasını herkese yaptırıırken ve kelime/cümle talimini sınıf içinde koro halinde yaptırıırken herkes aktiftir, başka şeylerle uğraşmasının önüne geçilmiştir. "Sessiz olun", "düzeni bozmayın", "arkadaşınızın sesini duyamıyorum", "dersinize çalışın", "akıllı olun" vb. uyarıların yapılmasına da gerek kalamamaktadır.

2.3.6. *Tecvidli ve Güzel Kur'an Okuma Açısından Koro Çalışması*

Toplu okumanın faydalarından birisi de kulağa ve kalbe hoş gelen bir ses ahenginin ortaya çıkmasıdır. Bu da insanın manevi dünyasının gelişmesine katkı sağladığı tecrübelerle sabittir. Nitekim güzel bir kıraat veya musiki için "kulaklarımızın pası silindi" sözü bunu ifade etmektedir. Şu bilinmelidir ki; Kötü ses yoktur, eğitimsiz ses vardır. Ses eğitildiği zaman kulağa zaten hoş gelecektir. Hele ses eğitimi alındıktan sonra okunacak şey Kur'an ise kulağa ve gönle zaten hoş ve güzel gelecektir. Çünkü Kur'an'ın kendine has olan bir uyum ve ahengi bulunmaktadır.

Kur'an ve Musiki arasındaki ilişki bağlamında çalışmaları bulunan Çağıl bu konuyu şöyle açıklamaktadır; "Kur'an kıraatinin sanatsal inceliğini yakalayabilmiş usta okuyucular tarafından değişik tarz ve usullere göre icra edilen Kur'an tilâveti, kendine has bediü ve estetik yönüyle, dinleyenlerin hem kulak zevkine hitapedip, onların mûsiki ihtiyacını karşılamakta, hem de gönül dünyalarında çoşkulu his ve fikir oluşumlarının zeminini hazırlamaktadır."⁶⁷

Toplu öğretimin en önemli noktalarından birisi tecvid kuralarının topluca uygulanmasıdır. toplu şekilde ve uygulamalı yapılan tecvid uygulamaları sayesinde öğrenciler sıkıntı çekmeden kısa bir süre içeri-

⁶⁷ Necdet Çağıl, *Kur'an Belâgati ve Fonetîği Yönünden Kıraatler*, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2002, s. 464 vd.

sinde tecvid isimlerinin ve uygulamalarını birlikte öğrenmektedirler. Her dersin başında harf çalışması yapıldıktan sonra tecvit uygulaması yapıldığı ve her ders tecvid isimlerini belki yüzlerce defa tekrar edildiği için, bu tekrarlar sayesinde ve öğrencilerin işin içinde olması sağlanarak kolay bir şekilde tecvid isimleri ve uygulamaları koro halinde öğretilmektedir.

2.3.7. Eğitici ve Öğrenci Arasındaki Bağ Açısından Koro Çalışması

Toplu okumanın diğer bir faydası ise şöyledir. Öğrenci ile hoca arasında manevi bir bağ vardır. Hoca öğrencilerle ne kadar ilgilenir ve beraber okurlarsa öğrenci o kadar çok Kur'an öğretimin de ilerleme kaydetmektedir. Bireysel öğretimde hoca öğrenciye az bir zaman ayırırken toplu okumak da ise bu zaman ilimi daha çok olmaktadır. Bu da her öğrencinin hocayla zaman geçirmesi ve okuma yapması anlamına gelmektedir. Ayrıca koro çalışması sayesinde eğitimde kısa sürede çok zaman katedildiği için, bunun sonucu notların yüksek gelmesi de öğrenciye hem özgüven vermekte hem de dersi sevdirmektedir. Ders sevilmesinin en başlangıç noktası, dersin öğreticisinin sevilmesidir. Eğiticinin amacı da öğrencilerin Kur'an'ı sevmeleri olunca, hoca öğrenci arasında güzel bir bağ oluşmakta, bu bağ sayesinde eğitimde kalite ve nitelik artmaktadır.

2.3.8. Kur'an Eğitiminde Vaksf ve İbtida Kurallarını Doğru Yapma Açısından Koro Çalışması

Toplu okuma yapılırken saç ayaklarından birisinin kelime veya cümle talimi olduğuna yukarıda değinilmişti. Kelime ve cümle talimi yapılırken eğitici arz, semâ ve edâ yöntemini kullanarak verdiği eğitimde durulacak, başlanacak yerlere özel vurgu yapmakta, aralarının ayrılması gereken kelimeleri ve cümleleri birbirinden ayırmakta, aralarındaki bazı münasebetlerden dolayı (sıfat-mevsuf, muzaf-muzafun ileyh vb. gibi) ayrılmaması gereken yerleri de ayırmamaktadır. Bunu yaparken de öğrencilerin dikkatlerine bunu sunmaktadır. Toplu okuma ileri seviyede kendileri tarafından yapıp ve yaptırılacağını hatırlatılmakta ve bunu bizzat kendileri yaptıkları zaman özellikle durulacak ve kalkılacak yerlere dikkat edilmesi gerektiğinin uygulamada çok önemli yer sahibi olduğu vurgulanmalıdır.

Yine toplu eğitimde kelime ve cümle talimi yapılırken iki kelime arasında tecvid anlamında bir bağ varsa onların arasını açmanın o tecvidin görmezden gelinmesine neden olacağı hatırlatılmakta, uygulamada ve pratikte dikkat edilmesi sağlanmaktadır.

2.3.9. Birlik Rubu ve Uyum Oluşturması Açısından Koro Çalışması

Toplu okuma her şeyden önce öğrenciler arasında birlik ruhu oluşturmaktadır. Öğrencilerin hepsi aynı anda okuma yapması onların grup çalışmasını daha rahat bir şekilde yapmalarına yardımcı olmaktadır. Bunu yaparken kulakları birbirinde olması, aynı anda başlayıp aynı anda bitirmeleri ahenk açısından çok önemlidir.⁶⁸ Birbirlerinden erken gitmeleri veya geç kalmalarının bir problem olduğu hatırlatılmalıdır. Yani uzatma miktarlarını ve tutma miktarlarını tam yapanlar vaktinde bitirecekken, medleri fazla uzatanlar veya tutma miktarlarını fazladan tutanlar geç kalacaktır. Aynı şekilde medleri kısa uzatanlar ve tutma miktarlarını tam yapamayanlar da erken bitirmiş olacaklardır. her iki durum da doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Eğitici bunu sık sık uygulayarak ve pratik olarak söyleyerek hatırlatması gereklidir. Sınıftaki uyum yine kulağa ve kalbe hoş gelecektir. Sınıfta yakalanan uyum ve ahenk dış dünyada da kendisini gösterecektir. Dolayısıyla toplu okuma öğrenciye sosyal hayatta topluca hareket etme kabiliyetini geliştirmektedir.

2.3.10. Eğitimin Dönütleri Açısından Koro Çalışması

Her çalışmanın bir meyvesi vardır. Toplu okumanın meyvesi bireysel okumaya göre çok fazladır. Öğrencilere bir dönemde toplam 1 saatlik (altmış dakika) eğitim verilerek alınacak dönütle bir dönemde en az 24 saat (1. ve vize haftası dışarıda tutulursa ortalama 12 hafta kalmakta, her hafta iki saat ders işlendiği hesaba katılırsa) verilen eğitimin dönütünün eş değeri olmayacağı açıktır.

Toplu okuma yaptırmış olan eğitici eğitimin sonunda büyük bir huzur ve memnuniyet duyarken, bireysel eğitimle dönüt almaya çalışan eğitici genellikle çoğu öğrenci için hayal kırıklığı yaşamaktadır. Bu da üzüntüye sebep olmaktadır.

⁶⁸ https://www.youtube.com/watch?v=oC_Dh2PrTnQ-27/11/2017-saato9:48, (1-265. Bölümler)

Gerek eğitimde gerekse sosyal hayattaki diğer işlerimizde uyguladığımız diğer yöntemlerin hepsinin de avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Avantajlarını anlattığımız toplu okumanın bir de dezavantajları bulunmaktadır. Şimdi bu dezavantajlara geçmek istiyoruz.

2.4. Toplu Okumanın Dezavantajları

Toplu okumanın bazı dezavantajlarını olsa da avantajları her zaman daha fazladır ve ısrarla tavsiye edilen bir yöntemdir. Dolayısıyla ifade edilecek dezavantajlar farklı bakış açısını yansıtmak ve olabildiğince toplu okumalarda bu dezavantajları fark edip en aza indirmek amacıyla.

2.4.1. İyi Seviyedeki Öğrencilerin Dersi Kolay Bulup Katılmama Olasılığı

Toplu okumada sınıf düzeyinin üstünde olan bir öğrenci "nasıl olsa sınıftan iyi okuyorum" deyip yerinde sayma hatasına düşebilir. Bundan toplu okumanın bu yönde bir riski bulunmaktadır. Bunu gidermek için bu okumaların en alt seviyeden en üst seviyeye kadar herkesi ilgilendirdiği vurgulanmalı ve öğrencilerin koro çalışmasına katılımı sağlanmalıdır.

2.4.2. Bazı Öğrencilerin Derse Katılmama Olasılığı

Toplu okumada bazı öğrenciler kendilerini gizleyerek okumamaktadırlar. Ya hiç okumamakta ya da sadece dudaklarını kımıldatmaktadırlar. Bunların tespit edilmemesi durumunda toplu okuma dezavantaja dönüşmektedir. Eğitici dudak taliminden bahsetmeli ve okunmadığı veya dudaklar kıpırdatılırken Kur'an dışında bir kıpırdatma olduğunda bunu rahatça farkedeceğini öğrencilere söylemelidir. Böylece Kur'an eğitiminde en önemli argüman olan ses seviyesinin en azından hoca duyacak derecede olması sağlanmalıdır ki, yapılan hatalar farkedilebilsin.

2.4.3. Eğitici Vafına Sabip Kişilerin Bulunamaması Olasılığı

Kur'an ve Kıraat Bilim Dalı veya Kur'an Okuma ve Kıraat Bilim Dalı olarak daha yeni yeni Tefsir Bilim Dalının alt dalından ayrılıp müstakilleşmeye çalışan bu alanda yeterli miktarda Kur'an ve kıraat eğitimini almış akademisyenler yeterli miktarda bulunmamaktadır. Öğrenci alan 78 fakülte olmasına ve İlahiyat Fakültelerinin değişik isimlerle sayısının yüzü geçtiği günümüzde Kur'an Okuma ve kıraat

alanında bu kadar az sayıda alanın uzmanı akademisyenin olması pek çok açıdan dezavantaj sağlamaktadır. Bu alanlar çok kısa sürede eleman yetiştirmeli, yüksek lisansını, doktorasını ve çalışmalarını Kur'an ve kıraatten yapan ehil kişilerin Kur'an derslerini vermesi büyük önem arz etmektedir.

Koro çalışmasının yapılması bağlamında değerlendirecek olursak, alanın uzmanı olmayan akademisyenlerin vereceği eğitim, hem gelecekteki eğitimi sürdürdüğü için (tek tek dinleme yapması), hem de koro halinde eğitim vermeye çalışsa bile, kendi eksikliklerini öğrencilere aksettireceği için probleme neden olacaktır. Bu nedenle koro çalışması yaptıran eğitimcilerin ehil kişiler olması gerekmekte ve öğrencilere bu eğitim verilirken "Kur'an'ın fem-i muhsinden"⁶⁹ alınması gerçeği göz ardı edilmemelidir.

Kısaca belirtmek gerekirse; koro çalışması neredeyse her yönüyle avantajlı bir eğitim sistemi olmakla birlikte, öğrenciler derse gelmez, derse iştirak etmezse, bedeni sınıfta ruhu dışarıda olursa, sesini istenilen seviyede kullanmazsa başarısız olacaktır. Ehil bir eğitici bunları göz ardı etmeden, dikkate alır, gereğini yapar, öğrenci aktif eğitim sistemini ve materyalleri ileri düzeyde kullanırsa koro çalışmasının dezavantajlarını ortadan kaldırmış olur.

Sonuç

Kur'an öğretimi İslam dünyasında bir gelenek halini almıştır. Fakat bu geleneğin usulleri bazen değişmektedir. Her öğretici uygun gördüğü veya iyi yapabildiği metodu uygulamaktadır. Bu da son derece normal bir durumdur. Geleneksel eğitim sistemi ile modern sistem arasında bir karşılaştırma yaptığımız bu çalışmada, öğretici aktif eğitim sisteminden uzaklaşıp öğrenci aktif eğitim sistemine geçilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Doğal olarak her metodun avantajları ve dezavantajları bulunmaktadır. Toplu/koro halinde okumanın da artı yönleri olmakla beraber eksik tarafları da mevcuttur. Toplu/koro öğretim eskiden beri uygula-

⁶⁹ Bkz. Bayraktutan, Osman, *Kıraatlerde Tevâtür Olgusu*, Atatürk Üniv. Sos. Bilimler Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2015.

nan bir yöntemdir. Günümüzde yapılan toplu okuma yöntemini esas alarak hazırladığımız bu çalışmada toplu okumanın olumlu ve olumsuz yönlerini ortaya koymaya çalıştık. Ulaştığımız sonuca göre, her ne kadar bazı dezavantajları bulunsada, toplu okumanın faydaları oldukça çoktur. Hocanın biraz dikkati ve öğrencinin gayreti ile toplu okumanın dezavantajlarının minimum seviyeye indirileceğinin kanaatindeyiz. Bu yöntemin uygulanmasının, hem hocaya hem de öğrenciye faydasının çok olacağı kanaatindeyiz.

Kaynaklar

- Adıgüzel, Mehmet, *Kur'an Öğretim Metotları ve Öğreticilik Vasıfları*, AÜİFD, Erzurum, 2003.
- Altuntaş, Mehmet, "İşâri Tefsir ve Cemal Halvetî'nin Fâtiha İle Fil-Nâs Sûrelerine İlişkin İşâri Yorumları" *Uluslararası Amasyalı Alimler Sempozyumu*, 21-22 Nisan 2017, ss. 223-234.
- Aydınlı, Abdullah, "Semâ" *DİA*.
- Aliyyü'l Kari', Zekeriyya el-Ensari, *Mibenu'l-Fikriyye ala Metni'l-Cezeriyye*, Mısır, 1890.
- Asım Efendi, Mütercim, *Kamus Tercemesi*, İstanbul, h.1305.
- Bayraktutan, Osman, *Kırâatlerde Tevâtür Olgusu*, Atatürk Üniv. Sos. Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2015.
- Benli, Abdullah, İlahiyat Fakültelerinde Yürütülen Kur'an Okuma ve Tecvid Dersleri İçin Bir Program Önerisi, *Bilimname XVIII*, 20015/1, (125-165).
- Buhari, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail, *el-Camiu's-Sabîb*, Mektebetu'l-İslamiyye, Beyrut, 1979.
- Çağlı, Necdet, *Kur'ân Belâgati ve Fonetîği Yönünden Kırâatler*, Atatürk Üniv. Sos. Bilimler Enstitüsü, Basılmamış Doktora Tezi, Erzurum 2002.
- Çetin, Abdurrahman, *Kur'an Okuma Esasları*, Emin Yayınları Bursa, 2007.
- Dumlu, Ömer vd. , *Kur'an'ı Kerim'i Okuma Kaideleri*, Tibyan Yayınları İzmir, 2012.
- Demirkol, Nihat, *Tefsîrler Işığında Nasr Suresinin Tablîli*, İğdır Üniv. Sosyal Bilimler Enst. Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İğdır 2017.
- Kur'an'da İnanç Düşünce ve İfade Özgürlüğü, *İlahiyat Araştırmaları Dergi-*

sî, sayı: 8, 2017, (s 45-64).

Eğîn, Osman, *Kur'an Eğitimi Problemler ve Çözüm Önerileri*, Tedef Yayınları
İstanbul, 2010.

Erboğa, Halid, "Eda", *ŞİA*.

Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Çev. Said Mutlu, İst. 1969.

Kâtip Çelebi, Mustafa b. Abdullah Hacı Halife, *Keşfü'z-Zûnün an Esmâ'i'l-
Kütübi ve'l-Funûn*, İst. 1979.

Öcal, Mustafa, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Metodlar*, Diyanet Vakfı Yayınları,
Ankara, 2001.

Karaçam, İsmail, *Kur'an'ı Kerim'in Faziletleri ve Okunma Kaideleri*, İfav Yayınla-
rı İstanbul, 1996.

Kazancı, F. Şenat, Asiye, Kur'an ve Kıraat Eğitimi Müfredat Çalıştayı, *Süley-
man Demirel Üniversitesi İlahiyat Fakülte Dergisi*, sayı 30, 2010, (s. 313-323).

Kılıç, Mustafa, İmam-Hatip Ortaokul ve Liselerinde Kur'an Eğitimi Üzerine
Bir Araştırma, *Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt-Sayı 47,
Aralık 2014, (s. 69-106).

İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemaluddin Muhammed b. Mükerrerem, *Lisânu'l-Arab*,
Mısır, ts.

Molla Aliyyü'l Kârî, Ebü'l-Hasen Nureddin Molla Ali bin Sultan Muhammed
el-Heravî, *el-Minebu'l-Fikriyye Şerhu'l-Mukaddimet'il-Cezeriyye*, el-
Mektebetül-Asriye, Sayda, Beyrut, 2006.

Ebû Abdullah Muhammed, *Tabakatu'l-Kübra*, Beyrut, ts.

İbnü'l-Cezerî, Ebu'l Hayr Muhammed, *Ğayetu'n-Nihaye fi Tabakati'l-Kurra*,
Mısır, 1932.

İbnü'l-Cezerî, *et-Tehmid fi İlmi't-Tecvid*, Beyrut, 1961.

Saçaklızade, Muhammed b. Ebî Bekir el-Mar'âşî (ö. 1145/1732), *Cühdül-Mukill*,
Vilayet Matbaası, Konya 1872

Suyutî, Celâluddin Abdurrahma b. Ebîbekr, Suyutî, *el-İtkan fi Ulumi'l-Kur'an*,
Beyrut, 1973.

Şahin, Abdussabur, *Taribu'l-Kur'an*, Kahire, 1966.

Pazarlı, Osman, *Din Eğitimi ve Öğretiminde Genel Metotlar*, İrfan Yayınları
İstanbul, 1967.

- Topaloğlu, Bekir, *Arapça-Türkçe Yeni Kamus*, Elif Ofset Tesisleri, İstanbul, 1979.
- Tetik, Necati, Kur'an Tilavetinin veya Kıraat İlminin Öğretilmesi Usülleri, *Atatürk Üniv. İlahiyat Fak. Dergisi*, Erzurum, 1990.
- Tirmizî, Ebû Muhammed b. İsa, *el-Camiu's-sahib*, Daru-l hadis, Kahire, 2005.
- Yılmaz, Nazif, *Kur'an Öğretiminde Temel İlkeler ve Teknik-Yöntemler*, İstanbul, 2012.
- Yurt, Mehmet Emin, Ebu'l-Leys es-Semerkandî'nin Tefsiru'l-Kurân'ında Esbâb-ı Nüzûl, *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 2016, sayı:8, (s. 81-109.) .
- Yurt, Mehmet Emin, Hamd, *Dicle Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, cilt 13, sayı 2, 2011, (s. 153-196.)
- Yurt, Mehmet Emin, Bayraktutan, Osman, "Çocuğun Kişilik Gelişiminde Ailenin Önemi", *Iğdır Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Uluslararası Aile İçi Eğitim Çalıştayı*, Iğdır, 2016.
- Zehebî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Osman, *Ma'rifet'u'l-Kurrâi'l-Kibar*, Mısır, ts.
- https://www.youtube.com/watch?v=oC_Dh2PrTnQ-27/11/2017-saat_09:48, (1-265. Bölümler).